

Hur ska det gå för universiteten?

Publicerad igår kl 21.00

BOK I den aktuella debatten om högskolepolitiken utgör antologin **Det hotade universitetet** ett tungt och beaktansvärt inlägg, skriver Inge-Bert Täljedal.

Omskakande nyheter från Karolinska institutet har för ett ögonblick placerat universitetsfrågor i centrum av den allmänna debatten. Forskningsfusk, död, prestigehets och oklara ansvarsförhållanden fick rektorn på fall.

Händelserna är exceptionella. Delvis kan de nog förklaras med enskilda aktörers egenheter. Man måste ändå fråga sig om mer allmänna systemfel kan ha bidragit. Universitetens ethos, förr självklart grundat i fritt sanningssökande och öppen diskussion, håller nämligen på att vridas om för framgång på marknader för innovationer. Med följer jäkt och faiblesse för yttlig image, i grunden oförenligt med den eftersinnande saklighet som präglar gott akademiskt arbete.

Förändringen är politiskt framtvungad, sakta men säkert sedan ett par, tre decennier. Syftet är att pressa mer av samhällsnytta ur de skattekronor som satsas på högre utbildning och forskning. Till den ändan stryps lärarnas traditionella självstyre som trögt och konservativt. Det ersätts med kommandolinjer, i stil med ledningsmodellen i gammaldags företag och myndigheter. Politiken är välment men aningslös i sin brist på förståelse av kreativa miljöer i allmänhet och vetenskapliga i synnerhet.

Fenomenet är internationellt och återspeglar tidens ekonomism. Frimodiga lärare kuvas, maktmässigt och psykologiskt. De tystnar alltmer och professorskåren tenderar att avprofessionaliseras.

Förändringarna möter naturligt nog motstånd från akademiker som med sorg och fasa tycker sig se en del av samhällets grund raseras. Självbevarelsesdrift och beroenden gör dock protesterna lågmälda. Men trycket i kokaren stiger.

För den som inte har stor erfarenhet av universitetens inre liv är det nog svårt att bedöma det som sker. Lätt inses dock vikten av att högskolesektorn fungerar väl. På högskolorna fostras yrkesgrupper vars kunskaper och värderingar påverkar mångas liv.

Vad händer? TOR JOHANSSON/TT med universiteten är frågan som ställs i antologin **Det hotade universitetet**. Studenterna i Uppsala är några av alla som berörs av nytänkandet.

Böcker

Det hotade universitetet

Redaktörer: Shirin Ahlbäck Öberg, Li Bennich-Björkman, Jörgen Hermansson, Anna Jarstad, Christer Karlsson, Sten Widmalm

Övriga skribenter: Stefan Björklund, Lars Engwall, Sverker Gustavsson, Hanne Foss Hansen, Johan Hirschfeldt, Elin Sundberg, Bo Sundqvist, Stefan Svallfors, Keith Thomas, Michael Tählin, Sven Widmalm

Dialogos

Situationen tecknas tydligt och analyserande i antologin *Det hotade universitetet*. Erfarna akademiker, varav nio professorer, ringar in den pågående kulturförändringen i 15 kapitel.

Sven Widmalm har läst forskningspropositioner och belyser hur regeringarnas syn på universiteten successivt har förändrats. Shirin Ahlbäck Öberg och Elin Sundberg redovisar de lagar som sedan 1970-talet stegvis har omformat universiteten till förvaltningsmyndigheter med linjestyrning efter företagsmodell. Kärnfullt konstaterar de att "vetenskaplig kompetens och akademisk frihet inte längre är grundbultar för hur lärosäten styrs i Sverige. Detta utmanar, paradoxalt nog, vad politiker och samhället i övrigt så hett eftertraktar: kvaliteten i den högre utbildningen och forskningen."

Med statistik tydliggör Lars Engwall att rektorernas akademiska kvalifikationer har blivit allt svagare. Christer Karlsson visar hur lärarnas inflytande över rektorsrekryteringarna har minskat intill obefintlighet, och han pläderar kraftfullt för en återgång till rektorsval i församlingar med lärarmajoritet.

Johan Hirschfeldt har bitska konstruktiva synpunkter på de kommunikationspolicies som många högskolor utarbetat. De brister i juridiskt hänseende, allvarigast genom att felaktigt eller otydligt redovisa de anställdas grundlagsfästa yttrande- och meddelarfrihet. Intrycket är att dessa policies har tillkommit för att tjäna marknadens principer snarare än något annat.

Att omformningen av universiteten bygger på tyckanden mer än på kunskap, är den bittra kontentan av Stefan Svallfors genomgång av de nutida formerna för forskningsfinansiering: "Intet tycks så föga forskningsstyrt som forskningspolitik." Sverker Gustavsson finner rötter till dagens onda i en administrativ disintegration av en verksamhet som borde hållas samman. Sektorsforskning, resultatstyrning och anslagsåtskillnad mellan undervisning och forskning är "missgrepp att skudda av sig."

Empiriska data som Michael Tåhlin presenterar lär oss att goda kvalificerade jobb kännetecknas av ett stort utrymme för självständiga beslut. Li Bennich-Björkman är inne på samma linje, när hon påpekar att traditionella universitetet i själva verket är före sin tid. Den av politiker favoriserade linjestyrningen är nämligen modellerad efter ett äldre näringsliv, medan moderna kunskapsföretag som Google liknar kollegialt ledda universitet.

Sten Widmalm, som forskat på skendemokratin i länder med så kallade hybridregimer, ser en otäck parallell i universitet där ledningen i ord och symbolisk handling tycks värna insyn och medinflytande men i realiteten driver ett maktfullkomligt spel utan ärlig respekt för de anställda. För ett verkligt inflytelserikt kollegialt samtal argumenterar från något olika utgångspunkter också Stefan Björklund och Bo Sundqvist. Den senare med förslaget att universiteten bör förses med en fakultetsövergripande senat av lärare, vars diskussioner och synpunkter kan balansera den formella chefslinjens betydelse.

I ett par kapitel av Hanne Foss Hansen respektive Keith Thomas ges jämförande inblickar i förhållandena i Danmark och Storbritannien.

Boken utgör tveklöst ett tungt och beaktansvärt inlägg i den högskolepolitiska debatten.

INGE-BERT TÄLJEDAL